

Slutrapport

Projektrubrik: Våtmarksprojekt och fågellivet - kunskapsöverföring samt utvärdering av måluppfyllelse

Huvudsökande: Hans von Essen, Svensk Våtmarksfond

Projektets löptid: 2016-06-01 – 2018-12-30

Populärvetenskaplig sammanfattning

Utgångspunkten för projekt "Våtmarksprojekt och fågellivet – kunskapsöverföring samt utvärdering av måluppfyllelse" var uppfattningen att den omfattande och mångsidiga våtmarksverksamheten förtjänar bättre dokumentation och utvärdering än hittills skett. Rapporten inleder med en kortfattad analys av våtmarkstrenden i Sverige som visar att verksamheten är mycket omfattande, omsätter stora belopp och drivs av många aktörer. På basis av en kartläggning av våtmarksprojekt och uppföljningsstudier presenteras sedan en analys av hur svenska våtmarksprojekt utvärderas i fråga om verkliga effekter på fågellivet. Slutsatsen är att väldigt få uppföljningsstudier görs och att kvalitén av de som görs inte alltid är tillfredsställande. En viktig anledning bedöms vara att målen för hur våtmarksprojekt avses påverka fågellivet oftast är mycket vagt formulerade. Notera dock att dessa brister inte talar för att våtmarksprojekt skulle vara misslyckade ur fågelsynpunkt. Med tydligare målformulering, bättre dokumentation och trovärdiga uppföljningsstudier skulle däremot svenska våtmarksverksamheten dels bli evidensbaserad och därmed mera trovärdig, dels utvecklas mot ökad (kostnads-)effektivitet i en lärande process. Skattefinansierade våtmarksprojekt kunde med fördel avkrävas tydligare målformuleringar och gedigna effektuppföljningar men dessa krav måste då åtföljas av tillfredsställande finansiering och kompetensstöd för att inte avskräcka markägare och andra från att vilja genomföra våtmarksprojekt. Avslutningsvis kan konstateras att flera decenniers våtmarksarbete ännu inte har gjort att indikatorn "Häckande fåglar i våtmarker" har förbättrats. Med bättre kunskaper om hur våtmarksprojekt verkligen påverkar fågellivet kunde klarläggas om avsaknaden av en storskalig positiv utveckling beror på (a) att hittills ännu för få våtmarker har skapats och återställts, (b) att skötseln av de befintliga våtmarkerna är bristfällig eller (c) att de verkliga problemen ligger på annat håll, kanske utanför landets gränser. Utöver denna rapport och löpande kunskapspridning (bl.a. genom föredrag på Våtmarkskonferensen 2017) har projektet "Våtmarksprojekt och fågellivet – kunskapsöverföring samt utvärdering av måluppfyllelse" lett till en uppgradering av Våtmarksfondens hemsida och skrifterna "Från idé till färdig våtmark" och "Dokumentation och uppföljning av våtmarksprojekt – en idésamling".

Resultat

Uppföljningsstudiernas starka och svaga sidor (WP2)

För att uppföljningsstudier ska vara meningsfulla måste de utformas som före-efter studier. Att bara beskriva hur fågellivet är efter ett våtmarksprojekt (även i fråga om våtmarksanläggning) skapar väldigt lite trovärdighet. Tyvärr var allt för många fågelinventeringar som hittades under detta projekt just av karaktären "efter studier". De fågelinventeringar som beskriver fågellivet före ett våtmarksprojekt är inga bra uppföljningsstudier i sig men skapar goda förutsättningar för att genom upprepade inventeringar efter våtmarksprojekts genomförande bilda före-efter studier. Före studier är därför mycket värdefulla och inom många kortvarigt finansierade projekt är de ofta det enda man kan åstadkomma.

Avsikten med projekt "Våtmarksprojekt och fågellivet – kunskapsöverföring samt utvärdering av måluppfyllelse" var ursprungligen att göra en meta-analys av effekterna på fågellivet baserad på det samlade resultatet från befintliga uppföljningsstudier. Denna idé fick dock skrotas, huvudsakligen på grund av antalet studierna var för litet men också för studierna byggde på olika inventeringsmetoder och inkluderade olika urval av arter. Dessutom varierar antalet inventeringstillfällen (före, efter och totalt), deras tidpunkt i förhållande till åtgärden och inventeringsytornas storlek väldigt mycket mellan studierna. Att bunta ihop alla dessa studier i en statistisk analys skulle leda till högst tvivelaktiga resultat. Däremot vore det önskvärt om de enskilda uppföljningsstudierna använde mera statistik på sina egna data. Ett allmänt problem är att provytorna och därmed antalen fåglar är väldigt små. Samma sak gäller också stickprovsstorleken.

Enskilda projekt har naturligtvis svårt för att öka stickprovsstorleken till statistiskt acceptabla nivåer. Bästa sättet att hantera detta är genom att (så strikt som möjligt) följa standardmetoder för fågelinventeringar. Detta skapar förutsättningar för att resultat från olika projekt blir jämförbara och tillsammans kan användas för övergripande analyser som i sin tur ger kunskap som kan användas för att genomföra kommande våtmarksprojekt på ett effektivare sätt.

Göra publikationerna tillgängliga (WP3)

Planen var att lägga ut publicerade uppföljningsstudier och annat relevant material på Våtmarksfondens hemsida. Under arbetets gång har allt elektroniskt tillgängligt material sparats för detta ändamål. Tyvärr tillåter inte nuvarande hemsidan att på ett praktiskt sätt lägga ut allt detta material. Bland annat till följd av detta projekt håller nu en ny hemsida att skapas.

Idésamling för dokumentation och uppföljning av våtmarksprojekt (WP5)

Ett av målen med projektet var att sammanställa en handledning för uppföljningsstudier av våtmarksprojektens effekter på fågellivet (WP5). Tanken var att sammanställningen och utvärderingen av genomförda uppföljningsstudier skulle ligga till grund för innehållet i handledningen. Så skedde också men då antalet existerande uppföljningsstudierna var litet och de som hittades ofta var av tvivelaktig kvalitet har handledningen i huvudsak utgått från allmänna kunskaper och mina egna erfarenheter om fågelinventeringar. Då det också var tydligt att dokumentationen av många våtmarksprojekt var bristfällig eller rentav obefintlig valde vi att även integrera förslag till dokumentation i handledningen.

Till bilden hör att Våtmarksfonden producerade broschyren "Från idé till färdig våtmark" i inledningen av projektet. Inom ramen för projektet kompletterades Våtmarksfondens hemsida även med en samling länkar till de viktigaste myndigheter som stödjer våtmarksprojekt, samt till centrala styrdokument och faktasamlingar.

Sammantaget är syftet med dessa skrifter och hemsidan att det ska bli både fler och bättre våtmarksprojekt i framtiden. Med bättre menas då inte minst att målen ska vara tydliga, verksamheterna väldokumenterade och resultaten klara och övertygande.

Slutsatser och rekommendationer

Även om antalet tillgängliga uppföljningsstudier är få är det tydligt att enskilda våtmarksprojekt är bra för de fåglar man valt att studera. Totalt sett visar dock miljömålsindikatorn "Häckande fåglar i våtmarker" att utvecklingen inte är positiv, trots omfattande våtmarksverksamhet under flera decennier. Det finns enorma mängder och arealer våtmarker i Sverige. Det är oklart om fåglarna

kräver fler/större våtmarker eller om de befintliga våtmarkerna behöver förbättras. Om vi hade fler studier som kunde koppla fågelpopulationernas respons på förändringar av våtmarker skulle denna fråga kanske kunna få ett pålitligt svar. Eller så beror bristen på storskaliga förbättringar hos våtmarksfåglar i Sverige på att begränsningarna finns utomlands, där många av fåglarna tillbringa en betydande del av sin årscykel. Eller så finns det ytterligare anledningar. Mera gedigen kunskap behövs och alla som driver våtmarksprojekt kan bidra till att skapa denna kunskap.

Målbeskrivning

Våtmarksfonden har inom ramen för projektet utvecklat sitt arbete med att sprida kunskap om tillvägagångssättet vid anläggning av våtmarker, dels genom skriften "Från idé till färdig våtmark", dels genom de inarbetade verksamheterna Rådgivning, Utbildning och, sist men inte minst, Våtmarkskonferenser. Projektets tema har lyfts vid Våtmarkskonferensen på Öland 2017 och kommer att göra det även på årets konferens. Även hemsidan har förbättrats markant i projektets anda. Ambitionen att lägga ut information om specifika projekt och personerna bakom dessa fick däremot läggas på is på grund av nya GDPR lagen och begränsningar i Fondens ursprungliga hemsida.

När det gäller utvärderingar av våtmarksprojektets effekter på fågellivet visade det sig att sådana är mycket ovanliga och sällan av den kvalitén att trovärdiga vetenskapliga slutsatser kunde dras. Varken en listning eller sammanfattande analyser var därför inte meningsfulla. Istället producerades idésamlingen för dokumentation och uppföljning. Tanken är att denna idésamling ska bidra till att framtida projekt verkligen följs upp och bidrar till evidensbaserat kunskap om våtmarksarbetets nytta.

Våtmarksfonden anser att projektets mål har uppnåtts i möjligaste mål och att förekommande avvikelser har redovisats och motiverats i rapporteringarna. Aktivitetsplanen och tidsplanen har följts i stora drag.

För en utförligare redovisning av projektets målluppfyllelse gällande uppföljning av effekter på fågellivet hänvisas till Slutrapport 2018-08-31.

Kommunikation och nyttiggörande av resultat

Projektet "Våtmarksprojekt och fågellivet – kunskapsöverföring samt utvärdering av målluppfyllelse" har lett till en uppgradering av Våtmarksfondens hemsida och skrifterna "Från idé till färdig våtmark" och "Dokumentation och uppföljning av våtmarksprojekt – en idésamling". Under projektiden har betydelsen av uppföljning och dokumentation av våtmarksprojekt - som en följd av erfarenheterna från projektet - löpande kommunicerats i Våtmarksfondens verksamhet. Detta kommer även framöver att få stort fokus särskilt i samband råd och stöd till nya våtmarksprojekt. Vidare har resultaten lyfts fram vid konferenser, mässor och utbildningstillfällen. Ett exempel på detta är en särskild information om projektet vid en stor våtmarkskonferens på Öland 2017 samt vid en kommande konferens i Lerum, maj 2019.